

Одним з головних завдань центральних органів влади є створення необхідних умов для ефективного управління регіональним економічним розвитком місцевими органами влади. Ознайомлення із зарубіжним і вітчизняним досвідом застосування фіскальних правил щодо здійснення фінансової політики на місцевому рівні дає підстави зробити висновки, що пріоритетом має стати активізація діяльності органів місцевого самоврядування на основі вдосконалення правового забезпечення розмежування повноважень та фінансової самостійності.

1. Бліщук К. Інструменти державного впливу на регіональний економічний розвиток [Електронний ресурс] / К. Бліщук // Науковий вісник “Демократичне врядування”. – 2010. – Вип. 5. – Режим доступу до журн. : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2010_5/fail/Blishc.pdf.
2. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
3. Бондарук Т. Роль держави в регулюванні розвитку місцевого самоврядування / Т. Бондарук // Економіст. – 2009. – № 10. – С. 9–12.
4. Rivas, Justin Fiscal Rules Effectiveness and Outcomes for Sub-Central Governments [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minds.wisconsin.edu/handle/1793/36547>.
5. Sutherland, Douglas Fiscal rules for sub-central governments: design and impact [Електронний ресурс] // OECD Working Paper. – 2005. – № 52. – Режим доступу до журн. : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=870443.
6. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України : у 3 т. / кол. авт. ; [заг. ред., М. Я. Азарова]. – К. : М-во фінансів України, Нац. ун-т ДПС України, 2010.
7. Податковий кодекс України. – К. : ДП “ІВЦ ДПА України”, 2010. – 336с.
8. Журавель В. Зарубіжний досвід фінансового регулювання розвитку регіону [Електронний ресурс] / В. Журавель // Публічне управління: теорія і практика. – 2010. – № 1. – Режим доступу до журн. : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Ekon/802/gwwzar.pdf>.
9. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50–51. – С. 572.
10. Вусятицька М. П. Аналіз самостійності органів місцевого самоврядування у здійсненні бюджетно-податкової політики / М. П. Вусятицька // Міжнар. наук.-практ. конф. [“Теорія і практика економічного аналізу : сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку”] : зб. тез доп. – Тернопіль: СМП “Тайп”, 2011. – С. 59–61.

Рецензенти:

Ткачук І.Г. – доктор економічних наук, професор Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника;

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника.

УДК 342.5.000.32

ББК 60.2

Врода Ю.Ф.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БАЛАНСУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ Й ОЦІНКА ЇЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України,
61001, м. Харків, пл. Свободи, 5,
Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх,
тел./факс: 0577050267,
e-mail: ndc_ipr@ukr.net

Анотація. У статті проведено дослідження особливостей формування балансу державної влади. На базі існуючих міжнародних рейтингів визначено специфічні національні проблеми України у сфері державного управління.

Ключові слова: державна влада, оцінка, індекс, рейтинг, ефективність.

Annotation. This article presents the study of the formation of the balance of state power. On the basis of existing international rankings are identification specific national problems of Ukraine in the sphere of public administration.

Key words: state authority, evaluation, index, rating, efficiency.

Вступ. Світовий досвід виникнення та становлення різних держав у сучасному світі свідчить про різний рівень їх соціального, економічного, екологічного та політичного розвитку. Багато в чому це залежить від географічного розташування та історико-культурного здобутку попередніх поколінь кожної держави. Проте нині все більшого значення набуває можливість кожної держави утримувати баланс державної влади в країні відповідно до соціальних, економічних, екологічних і політичних змін, що відбуваються в глобалізованому світі.

Постановка завдання. Політика, як явище суспільного життя, базується на організаційно-управлінській діяльності влади як її основної умови й способу існування. За своєю сутністю влада – це сила людини, відображення діалектичної взаємодії потенціалів суб'єкта влади та її об'єкта, прояв існуючих суспільних відносин [5, с.213]. Відповідно до походження і сутності влади, виділяють різні підходи до її визначення (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення влади

Автор, джерело	Визначення
Філософський словник [10, с.53]	Одна з основних функцій соціальної організації суспільства, авторитетна сила, яка володіє реальною можливістю керувати діями людей, погоджуючи суперечливі індивідуальні або групові інтереси, підкоряти їх єдиній волі за допомогою переконання або примусу.
С.І. Ожегов [8, с.82]	Право й можливість розпоряджатися ким-чим-небудь, підпорядковувати своїй волі. Політичне панування, державне управління та його органи.
ВРЕ [2, с.282]	Політичне панування класу, що здійснює керівництво суспільством. Найважливіша частина надбудови над відповідним базисом класового суспільства. Відмітна властивість державної влади – її здатність примушувати підвладних до покори класової волі держави. Для здійснення цієї волі правлячим класом створюється особливий апарат примусу – державний апарат.
Т. Болл [1, с.36]	Це – вплив, який чиниться на інших.
Ф.М. Бурлацький [3, с.45]	Це – здатність і можливість виконувати своє бажання, робити визначальний вплив на діяльність інших людей за допомогою певних способів – авторитету, права, насильства.
М. Вебер [19, с.53]	Можливість індивіда здійснити свою волю всупереч опору інших.
Т. Гоббс [14, с.62]	Це – засіб досягти Блага в майбутньому, і саме життя є вічне й невинне прагнення до влади, припиняється лише зі смертю.
Б.А. Ісаєв [4, с.217]	Політична влада – реальна здатність суспільного класу, групи, політичного інституту, індивіда як суб'єкта політичного процесу здійснювати свою волю в суспільному житті, опираючись на систему політичних ідей і відносин, законодавства, політичних закладів, організацій та інститутів як засобів їх практичного втілення.
Г. Лассуелл, А. Каплан [16, с.14]	Це – відображення природної здатності людини до агресії, інституту верховенства або накопичення благ; форма самореалізації особливого типу індивідів.

Продовж. табл. 1

К. Маркс, Ф. Енгельс [5, с.56]	Політична влада – це організоване насильство одного класу для придушення іншого.
В.І. Муляр [6, с.21]	Унікальний феномен, який пронизує всі сфери людського життя, явно чи приховано впливає на характер людських відносин, роз'єднуючи і єднаючи людей одночасно.
В.В. Мшвенієрадзе [7, с.44]	Це – ставлення людини до самої себе, до інших людей, стосунки між групами людей, суспільними класами, прошарками, державами, державою і громадянами й т. д.

Найбільш повним визначенням влади є науковий підхід Б.А. Ісаєва, який уточнив вплив інститутів та інструментів влади на політичний процес [3].

Поділ влади є одним з головних засобів демократичного правління. Його мета – недопущення монополізації державної влади з боку будь-якої з її гілок або носіїв. Таким чином, в основі ефективного функціонування державної влади повинні лежати головні принципи її поділу [3]:

- поділ влади на незалежні одна від одної, але при необхідності контролюючі одна одну гілки: законодавчу, виконавчу й судову;
- усі гілки влади є відносно незалежними й тому мають певну самостійну логіку власного функціонування;
- усі гілки державної влади взаємно доповнюють одна одну, створюючи при цьому єдність державної влади як такої;
- усі гілки влади формуються демократичним шляхом, відображаючи волю народу, і відповідальні перед ним;
- усі гілки влади взаємно відмовляються від спроб незаконного втручання в дії інших, функціонуючи при цьому в рамках власних повноважень, які визначаються законодавчим, конституційним шляхом;
- в основі взаємодії гілок державної влади лежить механізм “стримувань і противаг”.

Для різних форм державного правління притаманні відмінні риси дотримання балансу законодавчої і виконавчої державної влади. Так, у президентських республіках, наприклад Росії, Франції і США, головною дійовою особою в політиці є президент, який призначає прем'єр-міністра, сам підбирає глав міністерств і формує кабінет міністрів. У парламентських республіках, приміром Італії, Латвії, Угорщині, головною дійовою особою в політиці є прем'єр-міністр, що стоїть на чолі парламенту, який обирає президента і формує кабінет міністрів. У цьому полягає головна відмінність президентських республік від парламентських, які ґрунтуються на принципі верховенства представницької влади над виконавчою (рис. 1).

Виконавча влада в парламентській республіці (або монархії) вважається продовженням парламенту й працює в тісній взаємодії з ним, точніше з парламентською більшістю. Прем'єр-міністр і уряд відповідають за розробку й здійснення політичної програми, підготовку та виконання бюджету, законодавчі ініціативи й оперативне керівництво країною. Парламентська більшість забезпечує підтримку політиці уряду, уточнює і допрацьовує його програму та бюджет, приймає закони й постанови, що додають легітимності дії виконавчої влади. Взаємовідносини парламенту й уряду в парламентських демократіях ґрунтуються на таких принципах:

- право парламенту відправляти уряд у відставку шляхом висловлення вотуму недовіри;
- право розпуску парламенту урядом за згодою глави держави;
- право уряду виступати із законодавчими ініціативами;
- право суміщати депутатський мандат з міністерською посадою (компатібілітет).

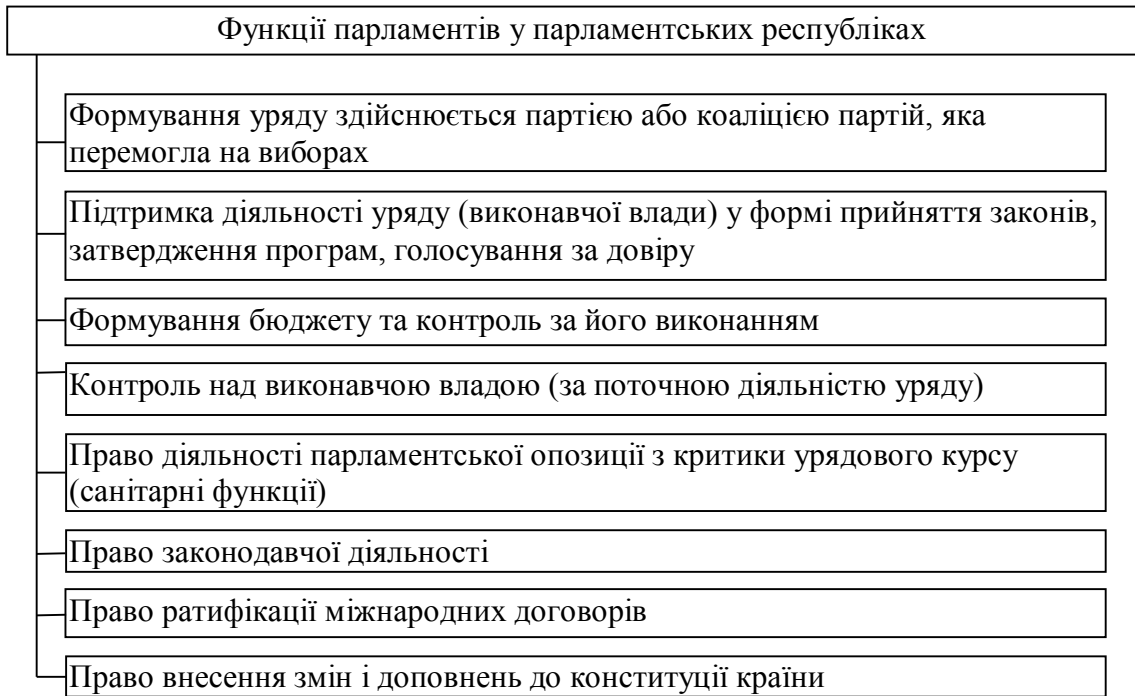

Рис. 1. Функції парламентів у парламентських республіках [3, с.120]

У табл. 2 наведені принципи взаємовідносин парламенту й уряду в парламентських демократіях.

Таблиця 2

Принципи взаємовідносин парламенту й уряду в парламентських демократіях [3, с.142]

Країни	Сумісність депутатського мандата з урядовою посадою	Право уряду на законодавчу ініціативу	Можливість розпуску парламенту урядом	Можливість розпуску уряду парламентом
Британія	+	+	+	+
Німеччина	+	+	-	+
Італія	+	+	+	+
Франція	-	+	-	+
Бельгія	+	+	+	+
Нідерланди	-	+	+	+
Люксембург	+	+	+	+
Швеція	+	+	-	+
Норвегія	+	+	-	+
Данія	+	+	+	+
Фінляндія	+	-	-	+
Ісландія	-	-	-	+
Австрія	+	+	+	+
Швейцарія	-	-	-	-
Іспанія	+	+	+	+
Португалія	+	+	-	+
Греція	+	+	+	+
Ірландія	+	+	+	+

Різні можливості влади сучасних країн світу при різних формах державного правління істотно не відрізняються одні від одних, проте при цьому суттєву відмінність мають рівні політичної та економічної стабільності цих країн. У зв'язку із цим, для зіставлення країн світу з різних аспектів їхнього розвитку в міжнародній практиці використовується велика кількість індексів і показників, які розраховуються різними міжнародними організаціями, фондами та консалтинговими компаніями. Крім того, такі зіставлення дозволяють визначити проблеми розвитку країн світу як такі, що належать до глобальних, так і специфічні для кожної держави.

Результати. Для оцінки ефективності всіх трьох гілок влади, а також здатності прийняття ними правильних рішень у міжнародних порівняннях використовується ряд індексів, серед яких основними є такі:

- індекс політичної нестабільності (І_{ПН});
- індекс виконання правил і законів (І_{ПЗ});
- рейтинг країн за індексом якості державності (І_{Яд});
- індекс урядової ефективності (І_{УЕ});
- рейтинг слабкості держав (І_{Сд});
- рейтинг країн, найбільш схильних до розпаду (І_{КСР});
- індекс сприйняття корупції (І_{СК}).

Найбільш часто використовуваним показником оцінки державного управління країни є І_{ПН}, який визначається експертами The Economist [16].

І_{ПН} розраховується за допомогою інтегрального показника, який визначається на основі простої середньої величини двох складових його індексів (рис. 2).

$I_{ПН} = \frac{EP+3H}{2};$	
Підіндекси	
Економічний ризик (EP)	Загальна нестабільність (3H)
EP = 0,4 ЗПН + 0,4 РБ + 0,2 СДН,	3H = НСП + Н + К + ЭД + ДВ + СМ + ПН + ССБ + + УСЗ + СК + ПР + ФЕ,
де ЗПН – збільшення прибутків на душу населення; РБ – рівень безробіття; СДН – середній дохід на душу населення	де НСП – нерівність у соціальному положенні; Н – історія незалежності (скільки країні років); К – корупція; ЭД – етнічне ділення; ДВ – довіра до влади; СМ – статус меншин; ПН – історія політичної нестабільності; ССБ – схильність до соціальних бунтів; УСЗ – рівень соціальної забезпеченості; СК – сусідство з іншими країнами; ПР – тип політичного режиму; ФЕ – фракційність еліт

Рис. 2. Методика розрахунку складових індексу І_{ПН} ООН The Economist [17]

У табл. 3 наведений І_{ПН} України за 2009–2010 рр. і його складових порівняно з деякими країнами світу.

ІПН України за 2009–2010 рр. і його складові індекси порівняно з деякими країнами світу [16]

Значення ІПН	Економічний ризик	Загальна нестабільність
165. Норвегія (1,2)	165. Норвегія (2,0)	165. Норвегія (0,4)
...
19. Домінікани (7,6)	7. Домінікани (9,0)	48. Македонія (6,3)
19. Ангола (7,6)	6. Філіппіни (9,0)	47. Аргентина (6,3)
16. Україна (7,6)	5. Україна (9,0)	46. Україна (6,3)
16. Еквадор (7,7)	4. Чад (10,0)	45. Індонезія (6,7)
16. Північна Корея (7,7)	3. Північна Корея (10,0)	44. Гондурас (6,7)
...
1. Зімбабве (8,8)	1. Зімбабве (10,0)	1. Ірак (8,8)

За результатами розрахунку ІПН у 2009–2010 рр. Україна зайняла 16-те місце серед країн світу з дуже високим рівнем політичної нестабільності, таких як: Північна Корея, Еквадор, Ангола та Домінікани. Це значно гірше порівняно з 2007 роком – 67-ме місце серед країн з помірним ризиком політичної нестабільності: Сирія, Малаві, Туніс та Алжир.

Таким чином, рівень державного управління України у світі оцінюється на дуже низькому рівні й, у першу чергу, через високий рівень економічного ризику (рис. 3).

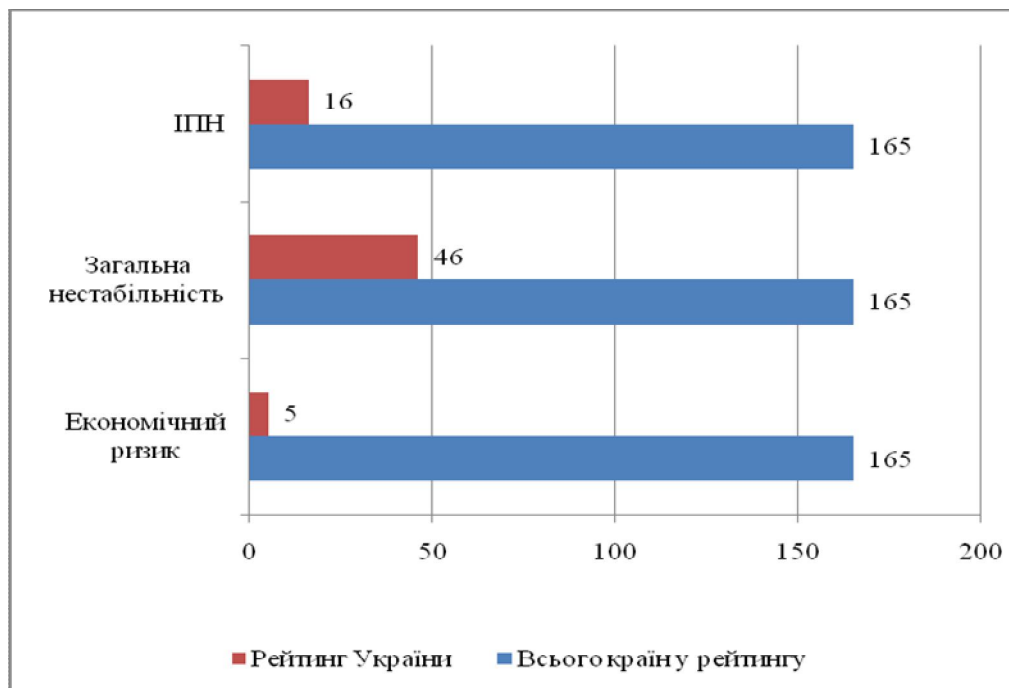

Рис. 3. Діаграма складових ІПН України за 2009–2010 рр.

Перелік інших часто використовуваних показників оцінки державного управління країн світу поданий у табл. 4.

Таблиця 4

Опис найбільш часто використовуваних показників оцінки державного управління країн світу

Найменування показника	Розробник / джерело	Складові показника
Індекс виконання правил і законів (ІПЗ)	World Bank [18]	Грунтується на 33 показниках, які визначаються шляхом анкетування. Оцінка 0 – база
Рейтинг країн за індексом якості державності (Іяд)	Інноваційний проект “Політичний атлас сучасності” [9]	Доля зовнішньої допомоги у ВВП держави; вплив внутрішніх конфліктів на стабільність режиму; зовнішня боргова залежність; час існування суверенної державності; внутрішні конфлікти: наявність жертв; відношення заявок на патенти резидентів і нерезидентів; територіальне вираження внутрішніх конфліктів; наявність на території країни іноземних контингентів; режим прив’язки валют; доля домінуючого етносу в структурі населення країни
Індекс урядової ефективності (ІуЕ)	World Bank [18]	Розраховується на підставі оцінки показників, значення яких визначаються шляхом анкетування. Оцінка 0 – база
Рейтинг слабкості держав (Ісд)	Дослідницький центр Brookings Institution [15]	Дослідження ґрунтується на чотирьох базових параметрах: економічної і політичної ситуації, безпеки й соціальної сфери. Для оцінки економіки розраховувалися такі показники, як темпи зростання, доля валового внутрішнього продукту на душу населення, темпи інфляції, розрив у прибутках між багатими й бідними і якість державного управління. Усього використовувалося 20 показників. Оцінка політичної ситуації проводилася шляхом аналізу ефективності роботи влади їх відкритості й підзвітності, міри законслухняності громадян, рівнів корупції та особистої свободи. Для оцінки безпеки розглядали рівень політичної стабільності, наявність або відсутність внутрішніх конфліктів, частоту й міру порушень прав людини. Соціальна сфера оцінювалася за показниками дитячої смертності, доступності освіти, середньої тривалості життя, поширення водопроводу й каналізації і так далі
Рейтинг країн, найбільш схильних до розпаду (Іксп)	Аналітично-політичний журнал Foreign Policy [12] та The Fund for Peace [13]	Розраховується за 12 ключовими показниками: демографічне падіння, еміграція населення, масове невдоволення, свобода людини, нерівномірний розвиток, економічний стан, ставлення населення до уряду, комунальні послуги, дотримання прав людини, активність спецслужб, фракційність еліт, зовнішнє втручання
Індекс сприйняття корупції (Іск)	Transparency International [11]	Складений індекс заснований на даних експертних опитувань і досліджень відносно корупції, що проводяться різними незалежними й показними організаціями

У табл. 5 наведено порівняння найбільш часто використовуваних індексів оцінки державного управління в Україні порівняно з деякими іншими країнами.

Таблиця 5

Значення індексів оцінки державного управління в Україні в порівнянні з деякими країнами світу

Найменування індексу, рік	Рейтинг і значення показника країни-лідера	Рейтинги й значення показника для України та країн, що знаходяться поряд з нею	Рейтинг і значення показника країни аутсайдера
I _{СК} (2009 р.)	1. Нова Зеландія (9,4)	146. Росія (2,2); 146. Сьєрра-Леоне (2,2); 146. Україна (2,2) ; 146. Зімбабве (2,2); 144. Папуа Нова Гвінея (2,1)	180. Сомалі (1,1)
I _{КСР} (2009 р.)	177. Норвегія (18,3)	108. Лівія (69,4); 109. Беліз (69,5); 110. Україна (69,7) ; 111. Албанія (70,0); 112. Самоа (71,4)	1. Сомалі (114,7)
I _{яд} (2009 р.)	1. США (10,0)	111. Казахстан (4,45); 112. Монголія (4,41); 113. Україна (4,35) ; 114. Мальдівські острови (4,29); 115. Хорватія (4,27)	192. Чад (0,0)
I _{сд} (2008 р.)	1. Сомалі (0,52)	Вірменія (7,34); 106. Маршаллові острови (7,37); 107. Україна (7,38) ; 108. Сербія (7,43); 109. Суринам (7,49)	141. Словаччина (9,41)
I _{пз} (2008 р.)	1. Норвегія (1,96)	143. Аргентина (-0,61); 144. Габон (-0,62); 145. Україна (-0,62) ; 146. Сальвадор (-0,63); 147. Косово (-0,63)	210. Сомалі (-2,69)
I _{уе} (2008 р.)	1. Сінгапур (2,53)	143. Кірибаті (-0,58); 144. Мадагаскар (-0,59); 143. Україна (-0,60) ; 142. Кенія (-0,6); 143. Мікронезія (-0,63)	212. Сомалі (-2,51)

Згідно з існуючими оцінками якості державного управління, Україна випереджає лише слаборозвинені країни, такі як: Зімбабве, Папуа Нова Гвінея, Албанія та ін. Аналіз індексів оцінки якості державного управління в країнах світу вказує на необхідність негайного вирішення існуючих проблем у державному управлінні України.

Висновки. Зіставлення у світових рейтингах України з іншими країнами дозволило визначити такі специфічні національні проблеми у сфері державного управління: політична нестабільність; низька якість й ефективність державного управління; високий рівень корупції. Існуючі проблеми у сфері державного управління України є результатом протиріч між гілками й інститутами влади, які виникають при виконанні політичних та економічних завдань. Для пошуку вирішення цієї проблеми необхідно провести подальше дослідження світової практики формування балансу державної влади при різних формах державного управління.

1. Болл Т. Власть / Т. Болл // Полис. – 1993. – № 5. – С. 36–42.
2. Большая советская энциклопедия / [гл. ред. Б. А. Введенский]. – М. : Большая сов. энцикл., 1954. – Т. 12. – 680 с.
3. Бурлацкий Ф. М. Народ и власть: науч.-попул. очерк полит. системы социализма / Ф. М. Бурлацкий, В. О. Мушинский. – М. : Политиздат, 1986. – 254 с.
4. Исаев Б. А. Политология в схемах и комментариях / Б. А. Исаев. – С. Пб. : Питер, 2009. – 224 с.
5. Маркс К. Манифест Коммунистической партии / К. Маркс, Ф. Энгельс. – К., 1951. – С. 56.

6. Муляр В. І. Політологія : курс лекцій / В. І. Муляр. – К. : ЦУЛ, 2003. – 356 с.
7. Власть: очерки современной политической философии Запада / [В. В. Мшвениерадзе, И. И. Кравченко, Е. В. Осипова и др.]. – М. : Политиздат, 1989. – 328 с.
8. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : Сов. энцикл., 1970. – 900 с.
9. Рейтинг стран по индексу качества государственности [Электронный ресурс] // Инновационный проект “Политический атлас современности”. – Режим доступа: http://worldpolities.org/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=308.
10. Философский словарь [под ред. И. Т. Фролова]. – М. : Политиздат, 1980. – 444 с.
11. Corruption Perceptions Index 2009 [Электронный ресурс] / Transparency International. – Режим доступа : http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009.
12. Failed States Index 2009 [Электронный ресурс] / Foreign Policy. – Режим доступа : http://www.foreignpolicy.com/images/090624_2009_final_data.pdf.
13. Failed States Index 2009 [Электронный ресурс] / The Fund for Peace. – Режим доступа : http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=391&Itemid=548.
14. Hobbes T. Leviathan (1651) / T. Hobbes. – Cambridge, 1991. – В. I. – Ch. 10. – P. 62.
15. Index Of State Weakness In The Developing World 2008 [Электронный ресурс] / Brookings Institution. – Режим доступа : http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/reports/2008/02_weak_states_index/02_weak_states_index_indicator_scores_pullout.ashx.
16. Lasswell D. Power and Society / D. Lasswell, A. Kaplan. – New Haven, 1950. – P. XIV.
17. Political Instability Index 2009/2010 [Электронный ресурс] / The Economist. – Режим доступа : http://viewswire.eiu.com/site_info.asp?info_name=social_unrest_table&page=noads&rf=0.
18. The Worldwide Governance Indicators 2008 [Электронный ресурс] / The World Bank. – Режим доступа : <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>.
19. Weber M. Economy and Society / M. Weber. – N.Y., 1968. – Vol. I. – P. 53.

Рецензенти:

Кизим М.О. – доктор економічних наук, професор, директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України;

Іванов Ю.Б. – доктор економічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України.

УДК 332.122: 323.32(477.8)

ББК 65.9 (4 Укр)

Васильюк Д.Я.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ СУСПІЛЬСТВА В КАРПАТСЬКОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ РАЙОНІ

Прикарпатський національний університет
імені В. Стефаника,
Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України,
кафедра менеджменту та маркетингу,
76025, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 82,
тел.: 596144,
факс: 0342231574

Анотація. Стаття спрямована на дослідження відмінностей між розвитком середнього класу в Карпатському економічному районі (КЕР) і в Україні. За допомогою статистичних даних Держкомстату України порівнюється динаміка формування цього прошарку населення в період з 2006 до 2010 років. Аргументовано причини виявленої різниці в становленні середнього класу в Україні та КЕР.

Ключові слова: середній клас, Карпатський економічний район, домогосподарство.

Annotation. The article is directed on research of differences between development of middle class in the Carpathians economic district (CED) and in Ukraine. With using of the statistical